

The journal has had 7 points in Ministry of Science and Higher Education parametric evaluation. Part B item 1223 (26.01.2017).
1223 Journal of Education, Health and Sport eISSN 2391-8306 7

© The Author (s) 2017;

This article is published with open access at Licensee Open Journal Systems of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Poland
Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium,
provided the original author(s) and source are credited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License

(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.
This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial
use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.

The authors declare that there is no conflict of interests regarding the publication of this paper.

Received: 01.04.2017. Revised 12.04.2017. Accepted: 28.04.2017.

Prawne przeciwdziałania nielegalnemu wywozowi dziedzictwa kulturowego

Legal prevention against illegal export of cultural heritage

Agata Klimczyk

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Streszczenie

Celem pracy jest wskazanie sposobów prawnego przeciwdziałania nielegalnemu wywozowi dziedzictwa kulturowego. Autorka pracy wykorzystała metodę analityczną-prawną oraz przegląd piśmiennictwa. Ze względu na nasilanie się skali zjawiska wywozu dziedzictwa kulturowego postanowiono zgłębić tę problematykę. W celu przeciwdziałania nielegalnemu wywozowi, oprócz jednorazowego pozwolenia na czasowy wywóz, ustawodawca określił wielokrotne indywidualne i czasowe pozwolenie. Zwrócono uwagę na warunkowanie procederu poprzez tożsamość kulturową i świadomość społeczną narodu. Odniesiono się do tych, które miały wpływ na temat referatu.

Summary

The aim of the work is to present legal prevention against illegal export of cultural heritage. The author has used: the method of legal analysis, historical-legal method and literature study. This paper shows a problematic subject increasing the scale of cultural heritage export. It was showed prevent measures: export license, multiple individual and temporary permits. Attention was paid to the conditioning of the process through the cultural identity and social awareness. References were made to those that affected to this paper.

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe, wywóz, nielegalny wywóz

Keywords: cultural heritage, export, illegal export

Wstęp

Zjawisko nielegalnego wywozu dziedzictwa kulturowego¹ jest międzynarodowym problemem. W niniejszej publikacji omówione zostaną wybrane zagadnienia dotyczące nielegalnego procederu. Wewnątrz Unii Europejskiej w strefie Schengen odczuwalny jest brak mechanizmów w postaci granicznych kontroli wywozu. Zgodnie z Krajowym wykazem zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę w 2011 roku, nie odnotowano żadnych większych strat.² Zapewne dzieje się tak, ponieważ nie ma kontroli granicznych, a jak są to bardzo rzadko. Zatem otwarcie granic przyczyniło się do wzmożonego ruchu pomiędzy krajami³, a co jest tego pośrednią konsekwencją wzrostu tego procederu. Jak twierdzi J. Pruszyński, przedmioty nielegalnie wywiezione z państwa nie są własnością osób na terytorium kraju przywozu, nawet jeśli wywóz nie koliduje z jego prawem.⁴

Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, oprócz wymienionych metod dotyczących ochrony zabytków niniejszy akt prawny określa przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę⁵.

W rozdziale piątym tejże ustawy usankcjonowano prawnie jednorazowe pozwolenie na stały wywóz zabytków za granicę. Takie pozwolenie jest konieczne w przypadku wywozu archeologicznych zabytków, które mają więcej niż 100 lat i wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych, czy też

¹Kwestię terminu „dziedzictwa kulturowego” wyjaśni I. Lewandowska, *Dziedzictwo kulturowe - problemy terminologiczne, zakres pojęciowy, podejście badawcze*, [w:] *Róbcie teatr... Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Bohdanowi Głuszcza*, red. I. Grzesiak, A. Naruszewicz-Duchlińskiej, A. Staniszewskiego, Olsztyn 2007, s. 65 i nast.

² Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę, <https://skradzionezabytki.pl/i/#/history>, dostęp z dnia 28.10.2016.

³ O. Jakubowski, *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego nielegalnym wywozem w dobie otwartych granic strefy Schengen*, [w:] *Stop przestępczości przeciwko dziedzictwu. Dobre praktyki i rekomendacje*, Warszawa 2011, s. 39.

⁴ J. Czaja, *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Kraków 2008, s. 47, [za:] J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*, t. I, Kraków 2001, s. 203.

⁵Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 4.

przypadkowych odkryć.⁶ Ustawodawca wyszczególnił także elementy stanowiące integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat.⁷ Później oprócz wieku obiektów, wdrożono kolejny czynnik warunkujący wywóz pozwoleniem. Wartość przedmiotów, ich stan zachowania oraz rękojnia posiadacza.⁸

W celu przeciwdziałania nielegalnemu wywozowi oprócz jednorazowego pozwolenia na czasowy wywóz, ustawodawca określił wielokrotne indywidualne i czasowe pozwolenie.⁹ Specjalna uwaga została poświęcona zabytkom wpisanym do rejestru na Listę Skarbów Dziedzictwa, wchodzących w skład zbiorów publicznych, wpisanych do inwentarza muzeum albo narodowego zasobu bibliotecznego.¹⁰ Powyższe artefakty przeszłości nie mogą być wywożone za granicę na stałe.¹¹ Należy zasygnalizować, że na tożsamość kulturową wpływa jej wieloletnie kształtowanie się, przekazywanie świadomości społecznej narodu¹², który powinien być swoistego rodzaju „filtrem”, który w pierwszej kolejności wyłapuje wywóz ważnych artefaktów dla tożsamości narodowej. Prawnym wentylem bezpieczeństwa jest możliwość odmowy wydania jednorazowego pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę przez Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, jeśli zabytek posiada szczególną wartość dla dziedzictwa kulturowego.¹³ Możliwe jest także cofnięcie pozwolenia w drodze decyzji przez powyższy organ, jeżeli zaistnieją pewne przesłanki np. w przypadku pogorszenia stanu zachowania obiektu, nowych okoliczności.¹⁴ Kluczową zmianą w porównaniu z wcześniej obowiązującą ustawą z dnia 15 lutego 1962 jest w zasadzie praktycznie nieograniczony wywóz zabytków, nawet na stałe¹⁵. Zgodnie z wyrokiem z dnia 13 marca 2006 roku Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zasadniczo dopuszcza wywóz dóbr kultury za granicę, musi jednak być spełniony warunek, czyli nie spowodowanie - w przypadku stałego wywozu, uszczerbku na dziedzictwie kulturowym.¹⁶ Za sprawą nowego aktu prawnego konserwatorzy zyskują większe uprawnienia, w przeciwieństwie do przepisów niegdyś obowiązujących, tworzących kuriozalne sytuacje. Ponieważ zabytek, który nie miał 55 lat (w przypadku zabytków technicznych 25 lat), mógł zostać

⁶*Ibidem*, art. 51.

⁷*Ibidem*, art. 51.

⁸*Ibidem*, art. 51.

⁹*Ibidem*, art. 51.

¹⁰*Ibidem*, art. 51.

¹¹*Ibidem*, art. 51.

¹² J. Czaja, *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Kraków 2008, s. 42.

¹³ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 52.

¹⁴*Ibidem*, art. 56.

¹⁵ A. Skoczylas, *Wywóz zabytków za granicę - zagadnienia administracyjnoprawne*, [w:] *Wokół problematyki prawnej zabytków i dzieł sztuki*, tom I, red. W. Szafrński, Poznań 2007, s. 10.

¹⁶ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 13 marca 2006 r., I SA/Wa 1019/05, <http://sip-legalis-1pl-100bd6bj629b5.han3.uci.umk.pl/document-full.seam?documentId=mrswwglrrgyydgmrxyhta>, dostęp z dnia 22.10.2017.

wywieziony li tylko na podstawie zaświadczenia, bez możliwości ingerencji służb konserwatorskich¹⁷.

Artykuł 59 u.o.z. ukazuje katalog przedmiotów niewymagających pozwolenia na wywóz za granicę. Skonkretyzowano, że w powyższy przepis wpisują się m.in. zabytki nieuwzględnione w rejestrze albo na Liście Skarbów Dziedzictwa, inwentarzy muzeów oraz składu narodowego zasobu bibliotecznego; także te podlegające zwrotowi zgodnie z prawomocnym wyrokiem, objęte pewnymi czynnościami np. procedurą odprawy czasowej lub przywiezione z terytorium państwa niebędącego członkiem Unii Europejskiej, objęte procedurą dopuszczenia do obrotu ze zwolnieniem od należności celnych przewozowych (jeśli ich wywóz następuje przed upływem 5 lat od dnia dopuszczenia do obrotu; zabytki przywiezione z terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej na okres nie dłuższy niż 3 lata, jeżeli wywozu tych zabytków dokonuje się na terytorium państwa członkowskiego UE; zabytki przywiezione z zagranicy przez osoby korzystające z przywilejów lub immunitetów dyplomatycznych, w tym przywiezione w celu urzędowania wewnątrz przedstawicieli dyplomatycznych i urzędów konsularnych; dzieła twórców żyjących niewpisane do inwentarzy muzeów albo niewchodzące w skład narodowego zasobu bibliotecznego; dzieła twórców żyjących podlegające zwrotowi na terytorium państwa Unii Europejskiej na podstawie prawomocnego wyroku nakazującego zwrot zagranicznego narodowego dobra kultury.¹⁸ Przy czym w niektórych przypadkach nieodzowne jest odniesienie się do Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, określającego wytyczne dotyczące oceny czasu powstania zabytku, jego wyceny.¹⁹

Karą za wywóz zabytków bez pozwolenia albo nie przywiezienia zabytku na terytorium Polski jest kara od trzech miesięcy do pięciu lat - w przypadku nieumyślności kara może przybrać wymiar pozbawienia wolności do lat dwóch, grzywnie lub ograniczenia wolności.²⁰ Ponadto może to także spowodować przepadek zabytku, nawet gdy sprawca nie jest właścicielem przedmiotu.

Bibliografia

¹⁷W. Szafrąński, *Uwagi o nowelizacji Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, [w.] *Wokół problematyki prawnej zabytków i dzieł sztuki*, tom I, red. W. Szafrąński, Poznań 2007, s. 174-175.

¹⁸Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 59.

¹⁹Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 lutego 2011 (Dz.U. Nr 50, poz. 256).

²⁰Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 109.

1. Czaja J., *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Kraków 2008.
2. Szafrński W., *Uwagi o nowelizacji Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, [w:] *Wokół problematyki prawnej zabytków i dzieł sztuki*, tom I, red. W. Szafrński, Poznań 2007.
3. Skoczylas A., *Wywóz zabytków za granicę - zagadnienia administracyjnoprawne*, [w:] *Wokół problematyki prawnej zabytków i dzieł sztuki*, tom I, red. W. Szafrński, Poznań 2007.
4. Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego nielegalnym wywozem w dobie otwartych granic strefy Schengen*, [w:] *Stop przestępczości przeciwko dziedzictwu. Dobre praktyki i rekomendacje*, Warszawa 2011.
5. Lewandowska I., *Dziedzictwo kulturowe - problemy terminologiczne, zakres pojęciowy, podejście badawcze*, [w:] *Róbcie teatr...Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Bohdanowi Głuszcakowi*, red. I. Grzesiak, A. Naruszewicz-Duchlińskiej, A. Staniszewskiego, Olsztyn 2007.
6. Czaja J., *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Kraków 2008, s. 47, [za:] J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*, t. I, Kraków 2001, s. 203.
7. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
8. *Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 lutego 2011 (Dz.U. Nr 50, poz. 256).*
9. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 13 marca 2006 r., I SA/Wa 1019/05, <http://sip-1legalis-1pl-100bd6bj629b5.han3.uci.umk.pl/document-full.seam?documentId=mrsvglrrgyydgmrxheyta>, dostęp z dnia 22.10.2017.
10. Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę, <https://skradzioneszabytki.pl/i/#/history>, dostęp z dnia 28.10.2016.